

Ks. dr Stanisław Sadowski, SBP 364

UDZIAŁ PIOTRA W MĘCE, ŚMIERCI I ZMARTWYCHWSTANIU JEZUSA – PANA (J 13; 17-21)

Święty Piotr, jako postać wymieniana w czwartej Ewangelii najczęściej po Jezusie jawi się jako jeden z najważniejszych jej bohaterów. Ze względu na jego znaczenie dla Kościoła poprawna interpretacja znaczenia tej postaci w tekście Ewangelii jest kwestią kluczową, mającą znaczenie zarówno dla budowania się wiary, jak i dla ekumenicznego dialogu, w ramach którego kwestia tego, jaką rolę w rodzącym się Kościele przewidział Jezus dla Piotra i Jego następców, może stanowić istotny w tych dyskusjach argument.

Badania literackie nad rolą, jaką odgrywają w tekście poszczególnych Ewangelii różne postacie są stosunkowo młode. Na gruncie badań Janowych jednym z impulsów do ich podejmowania było przełomowe dzieło A. Culpeppera *Anatomy of the Fourth Gospel*¹. Książka ta aplikowała metody literackie do badania tekstu czwartej Ewangelii. Dziś, niemal 40 lat od czasu jej publikacji, spojrzenie na funkcję postaci, pełniących wobec głównego bohatera pomocniczą rolę, przeszło znaczącą ewolucję – od pojmowania ich w roli czysto pomocniczej w stosunku do protagonisty, do przydzielania im w pewnym sensie anatomicznej roli. Coraz częściej zauważa się, że prezentując pewne postawy, będąc ucharakteryzowanymi w określony, świadomy sposób, są one nośnikiem bardzo istotnych treści i pełnią również w tekście wielorakie funkcje².

¹ A. Culpepper, *Anatomy of the Fourth Gospel. A Study in Literary Design*, Philadelphia PA, 1983.

² Przegląd prac prezentujących badania nad postaciami czwartej Ewangelii znaleźć można m. in. w A. Culpepper, *The Wave of the Tapestry: Character and Theme in John*, w: *Charac-*

Niniejsze opracowanie zawiera przedstawienie tezy prezentowanej w rozprawie doktorskiej obronionej w Instytucie Nauk Biblijnych KUL we wrześniu 2019 roku³. Ze względu na to, że na rok 2021 planowana jest publikacja kompletnego tekstu rozprawy, opracowanie to ma skrótowy charakter i pokazują pewną myśl przewodnią, oraz ważniejsze wnioski, siłą rzeczy jednak nie zawiera kompletnej argumentacji egzegetycznej, która zostanie zawarta w pełnym tekście publikacji. Zdecydowano się jednak na zaprezentowanie jednego z prezentowanych w dysertacji argumentów. Wybrano zagadnienie interpretacji fragmentu J 21,18-19 w kontekście bronionej tezy. Już tutaj trzeba jednak zaznaczyć, że argument ten nie jest ani jedyny, ani sam w sobie w pełni wystarczający dla jej uzasadnienia, jednak umożliwia podjęcie dyskusji w zakresie nim objętym.

1. Wielopłaszczyznowy i wielowymiarowy udział Piotra w męce, śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa-Pana

Postawiona teza zakłada, że omawiany tekst przedstawia zapowiedź i opis realizacji wielopłaszczyznowego udziału Piotra w męce, śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa. Aby zobaczyć jak w tę całość wpisuje się Jezusowa interpretacja śmierci Piotra trzeba najpierw ukazać co rozumie się tutaj przez udział Piotra w męce, śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa i w jaki sposób został on przedstawiony w czwartej Ewangelii, aby potem na tym tle przeanalizować znaczenie wybranego fragmentu rozdziału 21 dla omawianej całości. Teza zakłada, że uczestnictwo apostoła w historycznym wydarzeniu prowadzi go do udziału duchowego w tej tajemnicy poprzez wiarę, a ostatecznie do udziału egzystencjalnego przez poświęcenie swojego życia udziałowi w misji Jezusa, zakładającej także ofiarę z życia, będącą jej konsekwencją. Omawiany tekst

ters and Characterization in the Gospel of John, T&T Clark Library of Biblical Studies 461, London – New York 2013, s. 17-18; C. Bennema, *Encountering Jesus. Character studies in the Gospel of John*, Minneapolis 2014. Jednym z najnowszych, choć bardzo skrótowych, spojrzeń na postacie czwartej Ewangelii jest opracowanie: C. W. Skinner, *Characterization*, w: D. Estes (red.), *How John Works. Storytelling in the Fourth Gospel*, Resources for Biblical Study 86, Atlanta 2016, 115-132.

³ Jej tytuł brzmiał: *Udział Piotra w męce, śmierci i Zmartwychwstaniu Jezusa – Pana (J 18-21)*. Dysertacja zawierała w temacie zawężenie tekstu do J 18-21. Ze względu na liczne uwagi zdecydowano się tutaj na poszerzenie zakresu tekstu o rozdział 13, choć realizacja analizowanego w pracy „udziału” Piotra jest w nim tylko zapowiedziana, zaczyna się jednak w faktycznym wymiarze realizować w rozdziale 18.

rozdziałów 13 i 18-21 jest nośnikiem warstwy znaczeniowej po części wyrażonej wprost leksykalnie, po części kryjącej się w jego symbolice, oraz innych środkach wyrazu. Odkrywanie ich znaczenia prowadzi do odczytania tego znaczenia tekstu, które się powszechnie określa mianem sensu duchowego.

Mękę, śmierć i zmartwychwstanie traktuje się tutaj jako jedną tajemnicę. Stanowią one również kluczowe wydarzenie w ramach misji Jezusa. Wielopłaszczyznowość udziału Piotra w tej tajemnicy obejmuje nie tylko powyżej wspomniane zagadnienie sposobów w jaki Piotr uczestniczy w wydarzeniu Paschy Jezusa. Należy zauważyć, że udział Piotra z jednej strony ma wymiar udziału w tych tajemnicach, do którego powołany jest każdy chrześcijanin, poprzez udział w owocach zbawczej męki i zmartwychwstania Syna Bożego, ale również od J 20,19-23 jest to udział w misji powierzonej apostołom. Jest ona zakorzeniona w męce, śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa. Polega na uobecnianiu w świecie zbawczego posłannictwa Jezusa, który posyła uczniów tak, jak sam został posłany przez ojca⁴. Trzecim wymiarem udziału Piotra jest udział, który na kartach Ewangelii przypisany jest tylko jemu. Jest to udział w misji pasterskiej Jezusa, której nie da się oderwać od Jego męki, śmierci i zmartwychwstania. Zastosowanie obrazu Jezusa jako Dobrego Pasterza do postaci Piotra nie jest nowym pomysłem, choć autorzy doń się odwołujący, jak np. Markus Öhler, zdają się nie wyciągać z jego zastosowania dostatecznych wniosków, ukazujących, że wykorzystanie obrazu Pasterza, użytego do ukazania roli, jaką odgrywa Jezus wobec swoich uczniów – owiec, do charakterystyki roli jaką ma odgrywać Piotr, potwierdza tezę o szczególnym udziale Piotra w posłannictwie Jezusa, którego szczytowym momentem jest wydarzenie paschalne⁵. Podsumowując należy stwierdzić, że udział Piotra w tajemnicy męki,

⁴ Por. H. Witczyk, *Zbawcze posłannictwo uczniów Jezusa (J 20,21-23)*, w: W. Chrostowski (red.), *Słowo Twoje jest prawdą. Księga pamiątkowa dla Księdza Profesora Stanisława Mędali CM w 65. rocznicę urodzin*, Warszawa 2000, s. 344-366; Tenże, *Zmartwychwstały Jezus – Królowanie Boga otwarte na uczniów i świata (J 20,19-23)*, w: J. Kudasiewicz (red.), *Jezus i Ewangelie w ogniu dyskusji. Od Reimarus do T. Polaka*, Biblioteka Verbum Vitae, t.2, Kielce 2011, s. 225-290.

⁵ M. Öhler, *Der „Mietling“ Petrus. Beobachtungen zur Relektüre von Joh 10 in Joh 21*, w: K. Huber – B. Repschinski (red.), *Im Geist und in der Wahrheit. Studien zum Johannesevangelium und zur Offenbarung des Johannes sowie andere Beiträg. Festschrift für Martin Hasitschka SJ zum 65. Geburtstag*, Münster 2008, s. 239-255. Obraz pasterza w odniesieniu do Piotra analizowano również następujących opracowaniach: F. Tolmie, *The (not so) Good Shepherd. The use of the Shepherd Imagery in the Characterization of Peter*, w: J. Frey – R. Zimmermann – J.G. van der Watt – G. Kern (red.), *Imagery in the Fourth Gospel. Terms, forms, themes and theology of Johannine figurative speech*, Tübingen 2006, s. 353-367; M. Karczewski, *Piotr jako Pasterz w J 21,15-19*, SNT 10 (2015), s. 31-48.

śmierci i zmartwychwstania Jezusa ma wymiar ogólnochrześcijański, apostołski i indywidualny, w ramach czwartej Ewangelii przypisany tylko jemu.

2. Dynamika postaci Piotra jako rozpiętej między „teraz” a „potem”

Piotr bez wątpienia jawi się w tekście czwartej Ewangelii jako postać dynamiczna. Wyjściowy stan Piotra, ujęty w analizie, określony na „teraz”⁶, którego ramy czasowe wyznacza wydarzenie Ostatniej Wieczerzy, stanowi przeciwwagę dla mającego nastąpić „potem”⁷, które (co może być istotne dla interpretacji scen rozdziału 21) zostaje określone jako μετὰ ταῦτα (13,7). Owo napięcie zostaje *expressis verbis* wyrażone przez Jezusa w wersetych 13,7 i 13,36, w których mowa jest o tym, że Piotr nie rozumie teraz tego, co czyni Jezus, ale potem (dosłownie po tych rzeczach, wydarzeniach) zrozumie (13,7) oraz że teraz nie może iść za Jezusem, ale potem pójdzie (13,36). Tej drugiej zapowiedzi, ze względu na opór Piotra przed przyjęciem Jezusowej diagnozy towarzyszy zapowiedź zaparcia się Piotra (13,37-38).

Postać tę w punkcie wyjścia cechuje między innymi niezrozumienie, które w całej narracji odgrywa wieloraką funkcję⁸. Jego pokonanie jest jednym z koniecznych elementów, aby Piotr mógł wziąć udział w męce, śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa w powyżej opisanym znaczeniu. Z zasadniczych względów logiki historii zbawienia nie jest on także na tym etapie w stanie „iść tam, dokąd idzie Jezus” (J 13,36), a więc do Ojca. Bowiern jeszcze nie dokonało się dzieło odkupienia. Nie jest to także jego rolą. Piotr swoją gotowość oddania życia wyraża tym samym językiem, którego używa Jezus w odniesieniu do siebie jako Dobrego Pasterza w 10,11-18⁹. Chce więc pokazać, że jest już gotów wypełnić ten ideał, czym prezentuje nadmierną pewność siebie¹⁰.

⁶ Określone jako ἄρτι (13,7) oraz νῦν (13,36).

⁷ Zostało ono wyrażone za pomocą dwóch terminów: które (co może być istotne dla interpretacji scen rozdziału 21) zostaje określone jako μετὰ ταῦτα (13,7) oraz ὕστερον (13,36).

⁸ C. W. Skinner pisząc o niezrozumieniu zauważa, że oprócz umiłowanego ucznia towarzyszy ono każdej postaci czwartej Ewangelii w większym lub mniejszym stopniu. Jednak podając przykłady pomija postać Piotra. Pisze natomiast, że jest to temat, który nie doczekał się dużej ilości opracowań. Wydaje się więc, że jest to pole do pogłębionych badań literackich nad konstrukcją postaci i ich funkcją w czwartej Ewangelii. Zob. Skinner, *Characterization*, s. 127-130; Por. Culpepper, *Anatomy*, s. 150-156.

⁹ B. Lindars, *The Gospel of John* (New Century Commentary), Grand Rapids Mi, 1986, s. 465.

¹⁰ R.E. Brown, *The Gospel According to John* (XIII-XXI). Introduction, Translation, and Notes, New Haven, London 2008, s. 615-616.

W wersecie 13,8 Jezus sam używa słowa „udział” (μέρος), które w tym wypadku można interpretować jako uczestnictwo we wszystkich eschatologicznych owocach Paschy Jezusa. Stanowić ono będzie jeden z wymiarów udziału Piotra w męce, śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa i w wymiarze o który chodzi w tym wersecie zdaje się nie wyczerpywać zagadnienia udziału Piotra w całym misterium paschy Jezusa o którym mowa w podjętym temacie. Pokazuje jednak, że kategoria udziału w pewnych dobrach z Jezusem jest kategorią jak najbardziej biblijną. Wspomniany w rozdziale 13 udział ten stanowi jednocześnie niejako zapowiedź końca drogi Piotra, ukazując jej cel.

Podsumowując można powiedzieć, że Piotr jest postacią dynamiczną, a dynamizm ten uwidacznia się bardzo wyraźnie właśnie na tle wydarzeń paschalnych i w postawie jaką Piotr przyjmuje w poszczególnych scenach. Poniżej zostanie przedstawiony udział Piotra właśnie przez pryzmat tej postawy.

3. Postawa Piotra wobec poszczególnych etapów męki, śmierci i zmartwychwstania Jezusa-Pana

Poniżej zostanie przedstawione przechodzenie Piotra od owego zarysowanego wcześniej „teraz” i otwartego na przyszłość „potem”, które realizuje się na drodze udziału Piotra w wydarzeniu męki, śmierci i zmartwychwstania Jezusa. Nie sposób przedstawić tu szerokiej, egzegetycznej analizy fragmentów. Dla ich poprawnej interpretacji należy również zwrócić uwagę na różne sposoby przekazu sensu, jak na przykład ironię. Do określenia stosunku Piotra do męki, śmierci i zmartwychwstania Jezusa jako pojęciowe narzędzie wykorzystano między innymi zmodyfikowany schemat aktancjalny Greimasa, z którego przede wszystkim zaczerpnięto terminologię pozwalającą precyzyjnie określać i komunikować pogląd na rolę jaką spełniają poszczególne postacie względem siebie¹¹.

¹¹ Nie ma tutaj miejsca na szczegółowy opis tych narzędzi. Ich zastosowanie do analizy głównego wątku Janowej Ewangelii można znaleźć między innymi w pracach: K.B. Larsen, *Plot*, w: D. Estes (red.), *How John Works*, s. 97-114; M. Stibbe, *John's Gospel*, Michigan 2001, s. 34-38. Na temat miejsca modelu aktancjalnego w całościowej teorii narracji Greimasa zobacz: D. Patte, *An Analysis of Narrative Structure and the Good Samaritan*, *Semeia* 2 (1974), s. 1-26.

3.1. Piotr jako przeciwnik misji Jezusa (J 18,1-11)

Określenie Piotra jako „przeciwnika” jest właśnie w pewnym sensie technicznym pojęciem w ramach strukturalistycznych analiz wzajemnego stosunku i zależności postaci i ich roli w fabule utworu. Schemat aktancjalny zakłada, że główny bohater w ramach fabuły stara się wykonać pewną misję. Postaci zasadniczo dzielą się na pomocników, a więc tych, którzy pomagają w tym bohaterowi, jak również przeciwników, którzy swoim działaniem przeszkadzają w jej wypełnieniu¹². Wraz z grupą sług arcykapłana i żołnierzy do ogrodu wchodzi Judasz, nie pozostawiając złudzeń co do jego afiliacji w tym momencie. Odgrywając ważną rolę w spisku na życie Jezusa (zob. J 11,47-57) ustawia się w jednym szeregu z pozostałymi ludźmi, którzy przyszli Go aresztować. W ten sposób ustawia się jako jeden ze zbójców z przypowieści o Dobrym Pasterzu¹³. Uważna analiza fragmentu 18,1-11 ukazuje, że także Piotr w wielu aspektach jego charakterystyki odmalowany jest jako przeciwnik Jezusa.

Cała aktywność Jezusa ukazana w tym fragmencie nakierowana jest na realizację Jego misji¹⁴. Jednocześnie bardzo wyraźnie Jezus odmalowany jest jako postać panująca nad przebiegiem całej akcji¹⁵. Na Jego słowo oprawcy padają na twarz¹⁶. Jego działanie zmierza do tego, żeby zapewnić bezpieczeństwo

¹² Scena ta jest tak odmalowana, że można zaobserwować w niej wyraźną konfrontację Jezusa i grupy uczniów z grupą, która go miała aresztować. Jest ona wzmocniona poprzez symbolikę światła i ciemności. I. de la Potterie zwraca uwagę na podobieństwo do qumrańskiego dualizmu jako pewnego podłoża pojęciowego i symbolicznego dla tej sceny. Podobnie jak ogród rajski tak i ten oliwny staje się w jego opinii miejscem konfrontacji dwóch sił. (I. de la Potterie, *Męka Jezusa Chrystusa według Ewangelii Jana*, WAM, Kraków 2006, s.42-44.

¹³ Wykorzystaniu obrazów z perykopy 10,1-18 w lekturze 8,1-14 artykuł poświęcił m. in. Z. Grochowski: Z. Grochowski, *Dobry Pasterz pojmany w Ogrójcu daje życie swoim uczniom (J 10,1-18; 18,1-14)*, Studia Elbląskie XVIII (2017), s. 323-350.

¹⁴ G.R. Beasley-Murray, *John*, Word Biblical Commentary 36, Waco, Texas 1987, s.322; S. Mędała, *Ewangelia według św. Jana. Wstęp. Przekład z oryginału. Komentarz. Cz. 2. Rozdziały 13-21*, Nowy Komentarz Biblijny, Częstochowa 2010, s. 179.

¹⁵ Obok innych autorów szczególną uwagę na ten element zwraca Urs von Wahlde, pisząc nawet, że późniejsze zachowanie Piotra jawi się na tym tle jako zupełnie pozbawione sensu. Jego zdaniem wynika to ze zmian redakcyjnych w tekście. (U.C. von Wahlde, *The Gospel and Letters of John. Commentary on the Gospel of John*, The Erdmans Critical Commentary, Grand Rapids, Michigan 2010, s. 749-750.) Proponowana tutaj analiza narracyjna ukazuje jednak zupełnie inną możliwość tłumaczenia tego zjawiska.

¹⁶ Sam ten gest domaga się oddzielnej interpretacji, był on jednak już przedmiotem wielu analiz. Jednej z nich dokonuje między innymi I. de la Potterie (La Potterie, *Męka Jezusa*, s. 44-46). Można także dopatrzeć się tutaj pewnego stopnia ironii. Jezus poddaje się oprawcom jako

uczniów¹⁷. Działanie Piotra, choć na pierwszy rzut oka powodowane dobrymi intencjami, faktycznie jednak powodowane jest jego niezrozumieniem tego, co robi Jezus. Nie rozumie on potrzeby męki i cierpienia Jezusa oraz tego, że to Jezus zapewnia bezpieczeństwo jemu, a nie on może zapewnić je Mistrzowi. Piotr poprzez zastosowaną przemoc, na pierwszy rzut oka będącą działaniem na rzecz Jezusa, ucharakteryzowany jest (i tu można zobaczyć ironię tej sceny) jako jeden z przeciwników Jezusa. Grupa żołnierzy i sług arcykapłana przybyła bowiem uzbrojona w miecze, ale upadła przed Jezusem, podczas gdy to Piotr faktycznie użył przemocy¹⁸. Tak więc na poziomie ironii odkrywamy, że to Judasz, sługa arcykapłana i żołnierze w sumie realizują Boży plan, choć robią to nieświadomie, padają przed nim na twarz¹⁹, podczas gdy najaktywniejsza poza Jezusem postać - Piotr – swoim działaniem występuje przeciwko jego realizacji.

Podjętą akcją Piotr zdaje się jednocześnie udowodniać, że słów o tym, że jest gotów dać życie za Jezusa (13,37) nie rzucił na wiatr²⁰. Być może chce udowodnić Jezusowi swoje oddanie, jednak pozostaje przy przyziemnym rozumieniu tego, co się dzieje²¹, choć można zauważyć, iż mimo że słabo wypada jako uczeń Jezusa, to jednak zdaje test z przyjaźni z Jezusem ryzykując dla niego życie²².

poszukiwany przez nich „Nazarejczyk” ale jednocześnie świadkom wydarzenia daje okazję do wiary w Niego, jako tego, który „jest” - objawia Ojca i daje życie wieczne (Zob. J.P. Heil, *Blood and Water: Death and Resurrection of Jesus in John 18-21, Catholic Biblical Quarterly: Monograph*, b.m.w., 1995, s. 21-22.

¹⁷ R. Schnackenburg, *The Gospel According to St. John. Vol. 3., Commentary on Chapters 13-21*, New York, NY 1983, s. 226.

¹⁸ A. Sikora przyjętą tu przez Piotra postawę nacechowaną niezrozumieniem określa mianem „logiki miecza”: A. Sikora, *Od logiki miecza do mądrości krzyża. Biblijno -patrystyczne ujęcie duchowej drogi św. Piotra Apostoła.*, *Ecclesia* 6 (2011), s. 11-24.

¹⁹ Szczegółowo gest ten analizują między innymi C. S. Keener: (C.S. Keener. *The Gospel of John. A Commentary*, Grand Rapids, Mi. 2012, s1081-1082), czy T.L. Brodie (T.L. Brodie, *The Gospel According to John (XIII-XXI). Introduction, Translation, and Notes*, New Haven – London 2008, s. 526).

²⁰ J. S. Sturdevant, *The Centrality of Discipleship in the Johannine Portrayal of Peter*, w: H.K. Bond – L.W. Hurtado (red.), *Peter in the Early Christianity*, Grand Rapids, Mi 2015, s. 115-116.

²¹ T.L. Brodie, *The Gospel*, s. 526.

²² A. Kubiś, *Rhetorical Syncrasis in the Johannine Presentation of Jesus and Peter*, *BibAn* 7/4 (2017), s. 519.

3.2. Uczniostwo Piotra poddane próbie na dziedzińcu arcykapłana (J 18,15-27)

Obraz ten kontynuowany jest w scenie na dziedzińcu arcykapłana. Piotr jest tym kto stoi i grzeje się wraz ze sługami. Jest w tym podobny do Judasza w scenie pojmania²³. Należy także zauważyć, że Piotr na dziedzińcu nie wchodzi sam. Jest jednym z dwóch uczniów, którzy udali się tam za związanym Jezusem. Scena jednak odmalowana jest w taki sposób, że uwydatnia kontrast między postawą Jezusa, a postawą Piotra²⁴, który wtedy, kiedy Jezus wobec przepytujących Go odwołuje się do świadectwa tych, którzy mieli możliwość Go słuchać (18,21), grzeje się w gronie sług arcykapłana i zapiera się bycia uczniem Jezusa²⁵. Pomijając kwestię szczegółowej interpretacji charakteru pytań skierowanych do Piotra²⁶ można zauważyć, że trzecie pytanie sugerujące rozpoznanie w nim uczestnika zajścia w wydarzeniu pojmania Jezusa, ze względu na zastosowaną przez ucznia przemoc może narażać go na jakiegoś rodzaju konsekwencje i po części tłumaczyć jego odpowiedź²⁷.

Jednak nie wyczerpuje to możliwości interpretacji tego fragmentu. Paradoksalnie, znów na poziomie ironii można zauważyć, że Piotr mówiąc, że nie jest uczniem Jezusa, w najgłębszym sensie tego, kim jest uczeń²⁸, i jakiego zachowania

²³ H. Witczyk, *Rola „umiłowanego ucznia” w odniesieniu do Piotra „wypierającego się” Jezusa*, w: *Opoka Kościoła Chrystusowego. Bibliści KUL w 25 rocznicę pontyfikatu Jana Pawła II*, Lublin 2004, s. 55-99.

²⁴ Szczegółowej analizie elementów tego porównania dokonał A. Kubiś, który także zauważa, że scena ta jest zbudowana jako „sandwich”. Dzięki naprzemiennemu opisowi etapów wydarzenia rozgrywanego w dwóch miejscach naraz uzyskano wrażenie jednoczesności akcji, która wymownie podkreśla właśnie to zestawienie postaw Jezusa i Piotra. A. Kubiś, *Rhetorical Syncrasis*, s. 485-529.

²⁵ A. Kubiś, *Dlaczego w narracji Janowej Piotr nie płakał po zaparciu się Jezusa? Kilka refleksji na temat prezentacji Piotra w J 18,1-27*, *Resovia Sacra. Studia Teologiczno-filozoficzne diecezji rzeszowskiej* 24 (2017), s. 233-262.

²⁶ Z. Grochowski pokazał, że w zależności od klasycznej lub późniejszej – już nie tak konsekwentnej – interpretacji partykuły μὴ użytej w pytaniach skierowanych do Piotra (18,17.25) można te pytania interpretować jako retoryczne lub faktyczne. W zależności od rozstrzygnięcia można uznać, że na etapie pierwszego i drugiego pytania poziom poczucia zagrożenia mógłby być mniejszy lub większy. Por. Z. Grochowski, *Figury retoryczne pytań w pierwszej części męki pańskiej w Ewangelii według św. Jana (J 18,1-27)*, *Studia Elbląskie* XV (2014), s. 306-307.

²⁷ Por. B.B. Blaine *Peter in the Gospel of John. The Making of an Authentic Disciple*, SBL Academia Biblica 27, Leiden 2007, s. 100.

²⁸ Temu zagadnieniu monografię poświęcił B. Kl'uska: Kl'uska, B., *Uczeń ikoną Chrystusa. Studium egzegetyczno-teologiczne Mowy pożegnalnej J 13,31-16,33*, *Studia Biblica Lublinensia* 3; Lublin 2007.

można by się od niego spodziewać, mówi prawdę. Mimo zewnętrznego, niejako fizycznego statusu ucznia wynikającego z jego obecności przy Jezusie, a nawet szczególnych zapowiedzi jakie Jezus wobec niego czyni, Piotr jawi się tutaj jako mentalnie, w sposobie przeżywania tych wydarzeń, odległy od tego statusu²⁹. Być może zatracił się w ziemskim postrzeganiu tych wydarzeń i w przeżywaniu ich jako klęski Jezusa i zagrożenia tego, co sobie cenił, a więc ziemskiego wymiaru wspólnoty z Nim. Mimo to, zaparcie się Jezusa jest właśnie właściwym dla niego sposobem jego udziału, w sensie uczestnictwa, w tym etapie męki Jezusa. Jednocześnie jest wydarzeniem niesłychanie istotnym dla formacji Piotra do spełnienia powierzonej mu przez Jezusa misji³⁰. Póki co jednak to niezrozumienie i widoczny w konfrontacji ze sługami arcykapłana lęk charakteryzują Piotra. Kryje się on w kłamstwie, które okazuje się bardziej prawdziwe niż to się na pierwszy rzut oka wydaje.

Sam Jezus odmalowany jest paradoksalnie jako ten, który sędzi przesłuchujących Go³¹, a przesłuchanie ma zmierzać do ustalenia, czy jest On fałszywym prorokiem. Temu między innymi służą pytania dotyczące Jego nauki. Jest to niezmiernie ważne, kiedy weźmie się pod uwagę, że w scenie tej realizuje się również wcześniejsza zapowiedź zdrady Piotra przed pianiem koguta. Zdaje się to potwierdzać ten właśnie status Jezusa³². Konsekwencją tego stwierdzenia musi być przyjęcie, że choć w scenie tej obserwujemy Piotra w jakimś sensie w momencie jego szczytowej słabości, przynajmniej w odniesieniu do jego statusu ucznia, to jednak wraz z pianiem koguta na myśl czytelnika mogą przyjść wszystkie inne zapowiedzi Jezusa dotyczące Piotra. Tego, że później zrozumie, i że później pójdzie za Jezusem. Czytelnik ma więc prawo oczekiwać, że historia Piotra będzie miała swoisty happy end³³.

Tak więc udział Piotra w powyższej przedstawionych etapach męki, śmierci i zmartwychwstania Jezusa sprowadza się do fizycznego podążania za Jezusem, któremu jednak nie towarzyszy zrozumienie i wewnętrzne zaangażowanie Piotra w realizację misji Jezusa, a tylko ludzki rozumienie rozgrywających się wydarzeń i chęć obrony istniejącego status quo we wspólnocie uczniów z Jezusem. Piotr zawodzi jako uczeń, nie daje też świadectwa nauczaniu Jezusa.

²⁹ A. Kubiś, *Dlaczego w narracji Janowej Piotr nie płakał*, s. 244.

³⁰ J.S. Sturdevant, *The Centrality of Discipleship*, s. 116-117.

³¹ U. Wilckens, *Il Vangelo secondo Giovanni, Nuovo Testamento*. Seconda Serie 4, Brescia 2002, s. 347.

³² A. Kubiś, *Dlaczego w narracji Janowej Piotr nie płakał*, s. 254.

³³ Tamże, s.255; Z. Grochowski, *Kogut w Biblii z uwzględnieniem jego narracyjnej roli pełnionej w Ewangeliach*, *VV 32* (2017), s. 260-278.

3.3. „Wchodzenie” Piotra w misterium męki, śmierci i zmartwychwstania (J 20,1-10)

Konsekwencją postawy Piotra jest jego nieobecność pod krzyżem. Paradoksalnie jest ona ważnym elementem jego uczestnictwa w wydarzeniu Paschy Jezusa. Może wiązać się z faktyczną lub duchową niezdolnością Piotra do dalszego podążania za Mistrzem³⁴. Z rzeczywistością śmierci Jezusa Piotr zostanie skonfrontowany dopiero odwiedzając jego grób. Warto podkreślić tę perspektywę, bowiem jest ona istotna w duchowej drodze Piotra. Sam grób, jak również wszystkie „relikwie” w nim złożone, wskazując na rzeczywistość zmartwychwstania, jednocześnie są „pamiątką” śmierci Jezusa. Ukazują jedność tej tajemnicy. Nieobecny pod krzyżem Piotr tutaj „dotyka” tajemnicy śmierci Jezusa. Fizycznemu wejściu do grobu towarzyszy wejście „duchowe” stanowiące drugą płaszczyznę udziału Piotra w męce, śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa³⁵.

Grób jednak jest pusty. Świadectwem tego, że spoczywał w nim Jezus są natomiast leżące płótna. Jeżeli założyć, że sformułowanie pokazujące, że skutkiem zobaczenia³⁶ tego, co znajdowało się w grobie w wypadku drugiego ucznia były narodziny wiary paschalnej, rozciąga się także (między innymi ze względu na użycie w następnym zdaniu czasownika w liczbie mnogiej) na Piotra³⁷, to można uznać, że scena ta stanowi jeden z przełomowych momentów jego udziału w męce, śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa właśnie przez tę wiarę. Jest ona potwierdzona świadectwem Marii Magdaleny (20,18). Piotr nie tylko styka się z tajemnicą śmierci Jezusa. Serce i umysł otwarte na rzeczywistość

³⁴ K. Quast, *Peter and the Beloved Disciple. Figures for the Community in Crisis* (Journal for the Study of the New Testament Supplement Series 32, Sheffield 1989, s. 88.

³⁵ Komentując scenę ukrzyżowania Jezusa W. Świerzawski pisze, że misterium Jezusa jest niemożliwe do zrozumienia bez misterium męki, która jest szczytowym momentem życia Jezusa. Dzięki uczestnictwu w godzinie Jezusa człowiek zaczyna przemieniać swoje myślenie – patrzeć i widzenie. Porównuje to do przeżycia śmierci bliskiej osoby, która zmienia nasze spojrzenie na życie. Dla Piotra doświadczenie wizyty w grobie mogło być dużo bardziej osobistym, niż rozgrywające się w oddali ukrzyżowanie i śmierć Jezusa. Por. W. Świerzawski, *Pierwszy umiłowal. Mystagogia świętego Jana Ewangelisty*, Sandomierz 2003.

³⁶ Z punktu widzenia języka czwartej Ewangelii istotną okazuje się analiza słownictwa oznaczającego widzenie, niemożliwa do przedstawienia w tym opracowaniu, rodząca jednak istotne dla niego wnioski. Analiza dotychczasowych opracowań tego zagadnienia oraz własna szczegółowe wnioski egzegetyczne zostaną przedstawiona w publikacji dysertacji.

³⁷ Zdecydowanie za tym rozwiązaniem opowiada się H. Witczyk (H. Witczyk, *Kościół Syna Bożego, Studium Eklezjologii czwartej Ewangelii*, Kielce 2012, s. 306). Takim tropem idą też inni egzegeci jak choćby Brodie: T.L. Brodie, *The Gospel*, s. 563.

zmartwychwstania mogą przyjąć zupełnie inną perspektywę patrzenia na wydarzenia w których fizycznie Piotr brał udział. Paschalna wiara odmienia więc perspektywę i nadaje zupełnie inny sens tym wydarzeniom.

Jednocześnie należy zauważyć eklezjalny wymiar tego wydarzenia³⁸. Nie wdając się w szczegółową analizę tego elementu należy stwierdzić, że sposób w jaki opisane jest przybycie Marii Magdaleny „do Szymona Piotra i drugiego ucznia” (J20,2) i droga obu uczniów do grobu i spowrotem ukazują zasadniczą zmianę w ich prezentacji³⁹. Od grobu odchodzą jako „uczniowie” (οἱ μαθηταί), a Maria Magdalena udaje się do „uczniów” (τοῖς μαθηταῖς)⁴⁰. Różnicę tę podkreśla symbolika odnalezionych w grobie przedmiotów, co wykazuje H. Witeczyk ukazując, że odnalezione w grobie chusta i płótna mogą symbolizować wspólnotę eklezjalną ożywioną wiarą w zmartwychwstanie⁴¹.

3.4. Udział Piotra w misji Syna Bożego poprzez dar Ducha (J 20,21-23)

Jeżeli założymy, że Piotr jest obecny z pozostałymi uczniami w Wieczerniku, a trudno założyć by było inaczej⁴², to staje się on wraz z innymi uczniami adresem posłania do pełnienia szczególnej misji⁴³, którą możemy określić mianem „apostolskiej”. Jest ona nieodłącznie związana z drogą Jezusa od Ojca i do Ojca. Kulminacyjnym momentem tej drogi jest Jego męka, śmierć i zmartwychwstanie. Został On posłany przez Ojca, a teraz tak samo posyła swoich uczniów. Między

³⁸ W sposób szczególny wymiar ten został zaprezentowany w: H. Witeczyk, *Kościół Syna Bożego, Studium Eklezjologii czwartej Ewangelii*, Kielce 2012, s. 303-389.

³⁹ Scena ta stała się przedmiotem wielu analiz, które badały znaczenie różnych jej aspektów, w zależności od stawianych tekstowi pytań. W kontekście niniejszego opracowania warto wspomnieć dwie: B.B. Blaine, *Peter in the Gospel*, s. 111-113 (próbował odnosić sposób prezentacji obu uczniów w ich biegu do grobu do autorytetu uczniów jako podstawy sytuacji Kościoła pierwszego wieku, w którym Kościoły „Janowy” i „Piotrowy” miały funkcjonować w pewnym stopniu odrębnie); T. L. Brodie, *The Gospel*, s. 561 (ujmował lepszą kondycję drugiego ucznia jako znak lepszej kondycji jego uczniostwa). Widać z nich, że często poszczególne elementy tej sceny stawały się przedmiotem symbolicznej lektury.

⁴⁰ T. L. Brodie, *The Gospel*, s. 563.

⁴¹ H. Witeczyk, *Kościół Syna Bożego*, s. 326-328.

⁴² Mowa jest ogólnie o uczniach (οἱ μαθηταί - 20,19) ale z logiki narracji wynika, że odtworzona po odkryciu pustego grobu wspólnota apostołów trwa dalej.

⁴³ Terminologię posłania w czwartej Ewangelii analizuje A. Kuśmierek: A. Kuśmierek, *Terminologia posłania w czwartej Ewangelii*, w: W. Chrostowski (red.), *Słowo Twoje jest prawdą. Księga pamiątkowa dla Księdza Profesora Stanisława Mędała CM w 65. rocznicę urodzin*, Warszawa 2000, s. 226-229.

obydwoma posłannictwami nie tylko zachodzi podobieństwo, ale relacja wewnętrznej jedności i ciągłości, a działanie Ojca wobec Syna jest źródłem tego samego działania Jezusa wobec uczniów⁴⁴. Robi to udzielając im swojego Ducha⁴⁵. Udzielona im zostaje władza odpuszczania grzechów (20,22-23) i wyznaczone zadanie niesienia światu przyjętego daru pokoju. Ich posłannictwo polega więc na urzeczywistnianiu w świecie owoców męki, śmierci i zmartwychwstania Jezusa. Chrystus uzdalnia ich do wypełnienia powierzonej im misji⁴⁶.

Powierzona apostołom misja jest więc właściwym dla nich sposobem udziału w całym tym misterium. Otrzymawszy dar Ducha Piotr staje się uczestnikiem i kontynuatorem zakorzenionej w męce, śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa misji, niosącej światu pokój i zbawienie. Scena w wieczerniku pokazuje nam apostolski, a więc grupowy, wymiar tego udziału. Piotr uczestniczy w nim jako jeden z wielu uczniów. Poniżej przekonamy się na czym, według opisu Ewangelii, polegać będzie właściwy tylko jemu udział w tajemnicy paschalnej Jezusa.

3.5. Udział Piotra w dziele „łowienia ryb”, czyli zbawienia ludzi przez głoszenie Ewangelii (J 21,1-14)

Patrząc na rozdział 21 jako integralną część ewangelicznej narracji widzimy, że stanowi on kontynuację opisaną wcześniej historii, choć znacząco zmienia się sceneria rozgrywanych wydarzeń. Jest nią tafla i wybrzeże Jeziora Galilejskiego (21,1). Piotr jest tutaj postacią wykazującą się inicjatywą oraz jawi się jako lider w stosunku do innych uczniów. To z jego inicjatywy wyruszają wspólnie na połów. Tę bardzo prozaiczną czynność można odczytać symbolicznie, jako podjęcie apostolskiej misji głoszenia słowa⁴⁷. Dokonując szczegółowej analizy

⁴⁴ H. Witczyk, *Zbawcze posłannictwo uczniów Jezusa (J 20,21-23)*, w: W. Chrostowski (red.) *Słowo Twoje jest Prawdą. Księga pamiątkowa dla Księdza Profesora Stanisława Mędali CM w 65. rocznicę urodzin*, Warszawa 2000, s. 344-352.

⁴⁵ Duch ten w różnych swoich darach udzielany jest Kościołowi już na krzyżu (tak można zinterpretować werset 19,30) kiedy Jezus w swoim testamentie tworzy Nową Rodzinę dzieci Bożych – Kościół. Zob. H. Witczyk, *Kościół Syna Bożego*, s. 277-303, następnie w *Wieczerniku* w omawianej tu scenie. Jest to jednak ten sam Duch. Jedność daru Ducha pomimo odmienności charakteru tego daru w różnych scenach podkreśla mocno F. Moloney: F.J. Moloney, *Love in the Gospel of John. An Exegetical, Theological, and Literary Study* (Grand Rapids, Mi. 2013) 163-167.

⁴⁶ A. Dalbesio, *Duch Święty w Nowym Testamencie, w Kościele, w życiu chrześcijańskim*, Myśl Teologiczna 29; Kraków 2001, 58.

⁴⁷ H. Witczyk, *Pelnia Królestwa Bożego w Jezusie – Panu – Meta misji Piotra i uczniów (J21,1-8)*, w: J. Kudasiewicz – H. Witczyk (red.) *Jezus i Ewangelie w ogniu dyskusji. Od H.*

tej sceny można zauważyć, że słowo Jezusa i Jego obecność staje się warunkiem powodzenia połowu uczniów⁴⁸.

Piotr odkrywa tożsamość Jezusa dzięki pomocy drugiego ucznia, dzięki jego słowu. Jednak odkrycie jej wywołuje bardzo dziwną na pierwszy rzut oka reakcję Piotra. Może ona być wyrazem zmiany sposobu myślenia. W warstwie symbolicznej poprzez symbolikę wody oraz terminologię związaną z przepasywaniem się, którego dokonał Piotr przed skokiem do wody scena ta przywodzi na myśl scenę obmycia nóg⁴⁹. Może także wybrzmieć tutaj nawiązanie do zapowiedzi Jezusa, że nierozumiejący na tamtym etapie Piotr „po tych rzeczach” zrozumie (Por. 13,7). Warto tutaj nadmienić, że rozdział 21 rozpoczyna się właśnie od owego Janowego *μετὰ ταῦτα* i choć samo w sobie nie stanowi ono argumentu przesądającego o związku tych dwóch scen to jednak występując w takim zestawieniu może stanowić dowód tego, że to w tym miejscu realizuje się zapowiedź Jezusa zrozumienia przez Piotra logiki Jezusowego działania. Egzegeci dostrzegający tę kwestię traktują czasem tę zmianę w postawie Piotra jako skutek przekazania Piotrowi Ducha Świętego przez umiłowanego ucznia poprzez skierowane do niego słowa⁵⁰. Pamiętać trzeba jednak, że ten sam Duch, który inspirował słowa owego ucznia uzdalniał też zapewne Piotra do ich przyjęcia. Piotrowe niezrozumienie jawi się po części jako spowodowane obiektywnymi przeszkodami (etapem misji Jezusa), po części przeszkodami natury podmiotowej, a więc właściwościami samego Piotra. Jego przedmiotem był sens śmierci Jezusa i postawa jaką uczniowie powinni zająć w związku z nią. Wydaje się, że na tym etapie obie przeszkody całkowicie lub przynajmniej częściowo zostają pokonane. W tym sensie działanie Piotra na pierwszy rzut oka irracjonalne można traktować jako wyraz przyjęcia Jezusowej perspektywy patrzenia na powyżej wspomniane zagadnienia.

Inicjatywa Piotra, który uczestniczy w przygotowaniu posiłku, samodzielnie wyciągając nierozzerwaną sieć, może ukazywać natomiast jego rolę jako lidera apostołskiej działalności Kościoła i jednocześnie gwaranta jego jedności (20,10-11)⁵¹.

Reimarus do T. Polaka, Biblioteka VV, t. 2, Kielce 2011, s. 441-443. Por. S. Mędała, *Apologia autorytetu Piotra we wspólnocie Janowej. Analiza retoryczna J21,1-25*. Analiza retoryczna J21,1-25, STV 2001/39/2, s. 30.

⁴⁸ Tak przedstawia logikę tej sytuacji między innymi J. Kręcidło w swojej książce: *Nowe życie uczniów Jezusa. J 21 jako owoc eklezjologicznej releksji J 1-20 we wspólnocie Umilowanego Ucznia*, Rozprawy i Studia Biblijne 33, Warszawa 2009.

⁴⁹ Por. H. Witczyk, *Pełnia Królestwa Bożego w Jezusie – Panu*, s. 446,458-459.

⁵⁰ T.L. Brodie, *The Gospel*, s. 585.

⁵¹ Por. R.E. Brown, *The Gospel*, s. 1074-1076, który zawiera wyliczenie różnych interpretacji ilości ryb w sieci.

Wspólny posiłek, będąc przygotowanym na rozżarzonych węglach, może poprzez ich przywołanie przywołać na myśl dziedziniec arcykapłana z ogniem, przy którym grzał się Piotr na chwilę przed tym jak zaparł się Jezusa. Świadczy o tym użycie tego samego słowa je określającego tylko w tych dwóch miejscach całej w całej Ewangelii⁵². Staje się to szczególnie istotne jeśli uwzględni się, że to samo miejsce staje się scenerią dialogu o którym mowa poniżej⁵³.

3.6. Udział Piotra w pasterskiej misji Jezusa (J 21,15-17)

Istotną z punktu widzenia historii Piotra sceną jest trzykrotne pytanie do niego skierowane dotyczące jego miłości do Jezusa. Zazwyczaj dialog ten ujmuje się jako w pewnym sensie jego rehabilitację jako ucznia⁵⁴ i choć w pewnym sensie nią jest, to jednak wyłącznie takie ujęcie tego fragmentu spłyciłoby jego znaczeniową głębię i znaczenie w całej historii apostoła. Jezus bowiem nie tylko potwierdza przywrócenie Piotrowi poprzedniego statusu we wspólnocie uczniów. Można powiedzieć, że idzie znacznie dalej, dopiero tutaj w pełni pokazując na czym będzie polegała misja Piotra. Nie zagłębiając się z braku miejsca w leksykalne spory dotyczące użycia przez autora różnych terminów na określenie miłości⁵⁵, czy na określenie Jezusowych owiec⁵⁶ lub sposobu

⁵² J. Kręcido, *Nowe życie uczniów*, s. 213.

⁵³ Z. Grochowski, *Nawrócenie św. Piotra w czwartej Ewangelii (J 21,1-19). „Rehabilitacja” ucznia po trzykrotnym zaparciu się Mistrza*, R. Bartnicki (red.), *Studia z Bibliistyki*, t. 9, Warszawa 2016, s. 69-70.

⁵⁴ Np. w powyżej wspomnianym artykule (przypis 52).

⁵⁵ Czasem traktuje się je jako zamienne a użycie terminów jako zabieg stylistyczny: Np. B.B. Newman – E.A. Nida, *A Handbook on the Gospel of John*, New York 1993, s. 632; por. D.A. Carson, *The Gospel According to John*, Grand Rapids, Mi 1991, s. 676-677; A. Culpepper, *Peter as an Exemplary Disciple in John 21:15-19, Perspectives in Religious Studies* 37/1(2010), s. 165-178. Inni różnicują znaczenie tych słów opierając o to interpretację fragmentu, zob. np. S. Mędała, *Apologia autorytetu Piotra we wspólnocie Janowej*, s. 40.

⁵⁶ Zdaje się, że można potraktować je jako synonimy odnoszące się do tych samych desygnatów, tak np. B.B. Newman – E.A. Nida, *A Handbook on the Gospel of John*, s. 632-633, choć nie brak czasem interpretacji próbujących zauważyć tutaj pewną gradację w ramach różnych grup w Kościele, zob. T. L. Brodie, *The Gospel According to John*, s. 591. W tym kontekście można zastanawiać się, czy tą troską mają być objęci także pozostali apostołowie (tak np. P. Benoit, *The Passion and Resurrection of Jesus Christ*, New York 1970, s. 305-306; H. Langkammer, *Rola Piotra w pierwotnym Kościele*, w: S. Szymik – H. Ordon (red.) *Opoka Kościoła Chrystusowego. Bibliści KUL w 25 rocznicę pontyfikatu Jana Pawła II*, Lublin 2004, s. 23-24) czy też traktowani jako równi w posługiwaniu Piotrowi nie są nią objęci (tak np. D.A. Carson, *The Gospel According to John*, s. 677-679). W egzegezie pojawił się także pogląd, że różne słowa użyte na określenie owiec oddają właśnie laikat oraz pozostałych apostołów: J.H.

sprawowania tej troski⁵⁷ należy stwierdzić, że po pierwsze mamy tu oczywiste nawiązanie do obrazu Jezusa jako Pasterza z wszystkimi jego konsekwencjami, do których należy nie tylko troska o owce, ale także gotowość do oddania życia w ich obronie (10,10-11). Z całą wyrazistością ukazana jest inicjatywa Jezusa, który to zadanie bycia Pasterzem owiec teraz powierza Piotrowi. Tym co warunkuje podjęcie tej misji jest bez wątpienia (co można stwierdzić bez rozstrzygania powyżej wspomnianych dyskusji) miłość do Jezusa⁵⁸. Ta miłość ma być (w zależności od interpretacji sformułowania *πλέον τούτων* w pierwszym pytaniu Jezusa) większa niż miłość pozostałych apostołów, albo ma być po prostu największą miłością w sensie bezwzględnym w porównaniu do wszystkiego i wszystkich otaczających Piotra⁵⁹. Troska o owce ma stać się jej wyrazem. I choć można zastanawiać się czy próba ocalenia Jezusa podjęta przez Piotra w scenie pojmania, czy wcześniejsze zapewnienia o tym, że Piotr pójdzie za Jezusem też nie były wyrazem jakiegoś rodzaju miłości (połączonej także z troską o siebie i swoje bezpieczeństwo oraz ze wspomnianym już niezrozumieniem), to jednak widzimy że tutaj Jezus dalej formuje Piotra pokazując mu czego oczekuje i czego domaga się prawdziwa miłość.

Powierzenie tej szczególnej misji właśnie Piotrowi można uznać⁶⁰ za indywidualny, właściwy tylko jemu wymiar udziału w misji Jezusa, który prowadzić go będzie w konsekwencji do oddania swojego życia. Ten element upodobni go do Jezusa w czym w pewnym sensie duchowym weźmie szczególny udział w Jego męce, śmierci i zmartwychwstaniu. Tym razem odtwarzając niektóre jej rysy w swoim życiu.

3.7. Udział Piotra w chwalebnej śmierci Jezusa (21,18-19)

Scena dialogu o miłości i misji Pasterskiej ma znaczące konsekwencje. Jezus wybiegając w przyszłość, podobnie jak czyni to w rozdziale 13, dokonuje kolejnej zapowiedzi. Do tej pory czytelnik powinien być już przekonany, że wygłoszone

Bernard, *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel According to St John*. Vol. 1., International Commentary Series,¹ 2000, s. 707.

⁵⁷ Por. P.J. Hartin, *The Role of Peter in the Fourth Gospel*, *Neotestamentica*, 24/1(1990) s. 49-61, 57.

⁵⁸ A. Culpepper, *Peter as an Exemplary Disciple*, s. 175-179.

⁵⁹ Czasem sugeruje się brak konieczności rozstrzygnięcia tej niejasności lub wręcz celowość dwuznaczności tego sformułowania: B.B. Blaine, *Peter in the Gospel*, s. 162-163. Zdecydowanie za tym drugim rozwiązaniem opowiada się J. Kręcidło: *Nowe życie uczniów Jezusa*, s. 269.

⁶⁰ Mimo istniejących głosów przeciwnych (zob. przypis 55).

przez Jezusa przepowiednie zawsze się spełniają⁶¹. Opis przewidzianego przez Jezusa sposobu śmierci Piotra można analizować pod kątem zbieżności ze śmiercią Chrystusa dochodząc do ciekawych wniosków. Zdecydowano się zaprezentować tutaj szczegółową argumentację, ze względu na to, że interpretacja śmierci Piotra, która z perspektywy czytelników już się dokonała, może stanowić istotny element w dyskusji o udziale Piotra w męce, śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa jako elementu budującego jego autorytet w oczach wspólnoty i będący tego autorytetu wyrazem.

Drogą do uczestnictwa Piotra w chwale Jezusa staje się uczestnictwo w Jego śmierci. Odmalowanie Piotra jako pasterza, a jego śmierci jako rzeczywistego (egzystencjalnego) udziału w śmierci Jezusa jest dla czytelnika bezpośrednim dowodem powodzenia Piotra w realizacji powierzonych mu zadań. Teraz ostatecznie będzie mógł on pójść tam, dokąd idzie Jezus (13,36). Przekonuje to, że Piotr nauczył się iść za Jezusem – przewyciężając swoje niezrozumienie. Widać bowiem jaka ogromna zmiana dokonała się w bohaterze na przestrzeni tych rozdziałów (uwzględniając także czas wykraczający poza ramy opowiadania poprzez ewidentną prolepsę). Zdając sobie sprawę, że w tak skrótowym opracowaniu nie sposób wyszczególnić wszystkich elementów tej przemiany, zauważyć trzeba, że do dziś śmierć męczeńska stanowi najwyższy dowód wiary dla wierzących. A więc dla czytelników zarówno w pierwszym wieku jak i teraz śmierć Piotra opisana w ścisłym nawiązaniu do śmierci Jezusa staje się potwierdzeniem tej przemiany. Opis tej fizycznej i duchowej drogi Piotra od Ostatniej Wieczerzy, czy ogrodu oliwnego do męczeńskiej śmierci można właśnie ująć bardzo dobrze poprzez pryzmat udziału Piotra w męce, śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa.

Stawiane przez niektórych egzegetów zastrzeżenia pokazujące różnice między śmiercią Jezusa a śmiercią Piotra, poprzez na przykład odwołanie się do tego, że Piotr ma iść tam, dokąd nie chce (21,18), co miałyby dowodzić odmiennego, od w pełni dobrowolnej śmierci Jezusa, charakteru śmierci Piotra⁶², mogą wskazywać przede wszystkim na gwałtowny charakter tej śmierci i nie muszą negować całości obrazu. Jednak oczywistą rzeczą jest, że mówiąc o udziale Piotra w śmierci Jezusa nie sugeruje się tutaj tego, że jego śmierć miała takie same skutki. Jedynie to, że Piotr w niej uczestniczy. Istnieją pewne różnice między śmiercią Jezusa i Piotra,

⁶¹ Oczywiście z perspektywy czytelnika znającego zakończenie tej historii tekst stanowi interpretację dobrze mu już znanych wydarzeń.

⁶² B.B. Blaine, *Peter in the Gospel of John*, s. 174.

szczególne po stronie skutków tej śmierci. Warto więc zaprezentować zestawienie zapowiedzi śmierci apostoła z fragmentami odnoszącymi się do śmierci Jezusa, aby pokazać, że podobieństwa opisu (szczególnie zawartego w rozdziale 21) na poziomie leksykalnym, treściowym, czy symbolicznym dowodzą przedstawienia śmierci Piotra jako udziału w śmierci Jezusa. Jednocześnie mogą także pokazać gdzie może się kończyć to porównanie, a więc jaki jest stopień tego udziału Piotra. Ze względu na dążność do większej przejrzystości prezentowanej argumentacji zdecydowano się przedstawić ją w tabeli:

Powiązanie	Śmierć Piotra	Śmierć Jezusa
Obrazy przygotowujące: 1) Przepasanie	Piotr przepasuje się (διεζώσατο) skacząc do wody (21,7), ten sam obraz użyty jest w zapowiedzi jego śmierci (21,18), gdy mowa jest o tym, że będąc młodszym opasywał się sam (ἑζώννυες σεαυτὸν), zaś później inny go opasze (ἄλλος σε ζώσει).	Jezus przed obmyciem nóg, które jest tematycznie związane z Jego śmiercią przepasał się prześcieradłem (διέζωσεν) i mył nogi będąc nim przepasany (διεζωσμένος)
2) Śmierć jako etap drogi	Jezus w kontekście rozpoczynającej się męki zapowiada Piotrowi, że potem pójdzie on za Nim (13,36), tak więc droga za Jezusem obejmuje śmierć, nawet jeśli Piotr w tym momencie nie zdaje sobie z tego sprawy. Zapowiedź ta jest poparta zaproszeniem do pójścia za Jezusem wyznaczającego owo zapowiedziane w 13,36 „później” od którego jest w końcu możliwe (21,19.22)	Jezus o wydarzeniach Paschy mówi, że uczniowie nie mogą iść tam, gdzie on idzie (13,33), zapytany o to dokąd się udaje (13,36) nie odpowiada wprost, nie neguje jednak tego, że odchodzi. Droga do Ojca wiedzie jednak przez śmierć i zmartwychwstanie. Są one ukazane jako cel lub etap podróży Jezusa, która pokazana też jest w innych fragmentach (np. w dialogu z Marią (ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν καὶ θεὸν μου καὶ θεὸν ὑμῶν – 20,17)
Jedność śmierci z misją życiową	Śmierć wynika z pójścia za Jezusem w roli pasterza Jego owczarni i jest jej zwieńczeniem. Przemawia za tym bezpośrednia łączność fragmentów 21,15-17 i 18-19.	Śmierć Jezusa jest naturalną konsekwencją wypełniania woli Ojca i ważnym elementem tego, co czyni Dobry Pasterz - daje życie za owce (10,11)

Związek śmierci z miłością	Piotr przed powierzeniem misji pytany jest o miłość i jej wymiar (21,15-17, szczególnie 21,15 - ἀγαπᾷς με πλέον τούτων). Śmierć Piotra ma być jej konsekwencją ale i potwierdzeniem (21,18-19) i wypełnia też przykazanie miłości dane uczniom w 13 rozdziale.	Cała Ostatnia Wieczerza w opisie czwartej Ewangelii w tle, jako jeden z najważniejszych, ma temat miłości. Jest to miłość do końca - εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτοῦς (13,1). Uczniowie są zachęceni aby brali przykład z Jezusa i kochali się wzajemnie jak on ich ukochał (13,34;15,12.17), miłość Jezusa do uczniów jest zakorzeniona w miłości Ojca (15,9)
Bycie adresatem przemocy: 1) Związanie 2) Wyciągnięcie rąk	Piotr zostanie opasany przez kogoś innego, a więc zapewne związany i poprowadzony tam, gdzie nie chce ἄλλος σε ζώσει καὶ οἴσει ὅπου οὐ θέλεις (21,18). W zależności od interpretacji może oznaczać np: a) dobrowolne poddanie się oprawcom b) ukrzyżowanie	Związanie Jezusa u progu Jego męki (18,12) będące wstępem do całej Jego Pasji, chociaż wyrażone innym czasownikiem odwołuje się jednak do podobnego obrazu. Ad a) podkreślało by to podobieństwo do śmierci Jezusa, której dobrowolność była wielokrotnie podkreślana szczególnie w scenie 18,1-11. Ad b) Jezus został ukrzyżowany (19,18)

Skutki śmierci:		
1) Śmierć jest uwielbieniem Boga	Zapowiedź Jezusa jest zinterpretowana jako określenie sposobu w jaki Piotr swoją śmiercią uwielbi Boga (τοῦτο δὲ εἶπεν σημαίνων ποίῳ θανάτῳ δοξάσει τὸν θεόν – 21,19).	Śmierć Jezusa jest częścią misji Jezusa, która oddaje chwałę Bogu, jest Jego wielbieniem (por. np. 12,27-28;17.1)
2) Skutki śmierci dla innych uczniów	Uwielbiająca Boga męczeńska śmierć Piotra staje się świadectwem dla współczesnych mu uczniów, ale także wszystkich czytelników aż do dnia dzisiejszego.	Śmierć Jezusa jest śmiercią „dla” innych i „za innych” i przynosi im dar zbawienia (3,14-17; 11,51)
3) eschatologiczne owoce	Na mocy uczestnictwa Piotra przez wiarę w śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa, oraz obietnic „udziału z Jezusem” (13,8) otwiera się przed Piotrem perspektywa wiecznego i pełnego życia. Śmierć Piotra staje się drogą do udziału w eschatologicznych owocach męki, śmierci i zmartwychwstania Jezusa.	W ramach paschalnego misterium Jezusa śmierć łączy się ze zmartwychwstaniem, które jest zwycięstwem życia nad śmiercią (3,14-17). Jednocześnie Jezus przygotowuje uczniom miejsce w domu Ojca (14,2-3).

Być może dałoby się pokazać jeszcze inne powiązania, które pokazują, że śmierć Piotra w tekstach rozdziału 21 ukazana jest jako poprzez tak liczne podobieństwa tego opisu jako udział w śmierci Jezusa. Wydaje się, że kwestia samego podobieństwa tych przedstawień jest zbyt dobrze tekstowo udokumentowana, aby ją próbować podważać. Każdy z powyższych argumentów mógłby być niewystarczający, żeby uznać to podobieństwo jako przedstawienie śmierci Piotra jako udziału w śmierci Jezusa jednak wszystkie razem z pewnością ukazują silny związek między opisem obu śmierci. Związki te można interpretować jako ukazanie śmierci Piotra jako udziału w męce, śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa. Tym razem jest to udział na niejako płaszczyźnie egzystencjalnej. Piotr doświadcza tego (oczywiście w pewnej właściwej jemu mierze), czego doświadczył Jezus. A On zapowiedział chwalebne zakończenie historii Piotra. Wszystkie dotychczasowe zapowiedzi Jezusa dotyczące tego apostoła się sprawdzają. Ta zapowiedź jest więc pewna. Piotrowi dana jest szczególna misja

w Kościele, która będzie zwieńczona udziałem w chwale męczeńskiej śmierci stanowiącej świadectwo dla wielu i będącej uwielbieniem Boga.

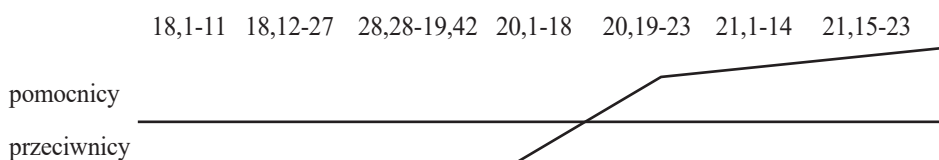
Podsumowując można powiedzieć, że powierzona Piotrowi misja staje się właściwym dla niego sposobem udziału w misji, ale i męce, śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa, która pozwala mu także korzystać z wszelkich owoców zbawczych wydarzeń dostępnych każdemu chrześcijaninowi. Jednak sam udział w misji Jezusa nie wyczerpuje zakresu związku Piotra z misterium Paschy Pana. Odmalowanie śmierci Piotra jako tak bardzo podobnej do śmierci Jezusa, jednocześnie jako stanowiącej realizację zapowiedzi, które Jezus wypowiada w stosunku do Piotra w rozdziale 13 (w. 13,36 w związku z 13,8) pokazuje, że stanowi ona jeden z elementów prezentacji Piotra jako biorącego wielowymiarowy udział w misterium paschalnym Jezusa.

5. Piotrowe niezrozumienie i droga do jego pokonania jednym z kluczy do zrozumienia udziału Piotra w misteriach paschalnych

Powyżej przedstawione zostały wybrane wnioski z analizy tekstu J13,18-21 pod kątem tego w jaki sposób przedstawia on udział Piotra w męce, śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa. Przyjęcie tezy o tym udziale zakłada również, że postać Piotra spełnia w tekście więcej niż jedną rolę. Z jednej strony jest postacią, którą możemy biorąc pod uwagę „anatomię” (korzystając z pojęcia Culpeppera) tekstu rozpatrywać w roli jaką spełnia wobec Jezusa. Z drugiej strony nie da się obronić prezentowanej tezy nie założywszy, że postać Piotra ma też w tekście pewną autonomię: że jej obraz jest świadomie kształtowany przez autora i służy mu do pewnych celów. Do analizy tej roli można posłużyć się aparatem pojęciowym zaczerpniętym z analiz strukturalistycznych i wykorzystywanych w nich schematów aktancjalnych⁶³. Jeżeli przyjmiemy, że w każdej fabule występuje jakiś protagonista i ma on do spełnienia jakieś wyznaczone zadanie i w jego realizacji napotyka na jakieś czynniki czy postaci wspierające, bądź przeszkadzające wypełnieniu przez niego misji i przeniesiemy takie patrzyenie na postać Jezusa i Jego misję, której szczyt stanowi męka, śmierć i zmartwychwstanie, to możemy określić, w jaki sposób uczestnictwo Piotra w tym wydarzeniu wpisuje się w realizację misji Jezusa, a jego prezentacja w prezentację tej misji.

⁶³ Zob. przypis 11.

Wydaje się, że jakkolwiek na pierwszy rzut oka czytelnik intuicyjnie przyjmuje, że Piotr wobec Jezusa spełnia rolę postaci wspierającej Jezusa w jego misji, to szczegółowa analiza tekstu ujawnia, że w pierwszych etapach męki Jezusa Piotr zobrazowany jest poprzez wiele elementów charakterystyki, a także przez sens ironiczny, jako jeden z przeciwników Jezusa. Kluczem do wytłumaczenia tej sytuacji jest Piotrowe niezrozumienie sensu działania Jezusa. Występowanie przeciwko misji Jezusa nie jest więc w pełni świadome i dobrowolne. Być może można je po części przypisać czynnikom za równo obiektywnym, jak i pewnym swoistym cechom bohatera takim jak pewna porywczność, spontaniczność, słomiany zapał itd. Jednak przełamanie tego niezrozumienia powoduje, że Piotr zaczyna być uczestnikiem misji Jezusa, zarówno na płaszczyźnie wiary, jak i poprzez zaangażowanie apostołskie i pełnienie funkcji pasterza Jezusowej owczarni. Już ta jedna cecha pokazuje, że Piotr jest postacią dynamiczną, niełatwą do zaklasyfikowania. Owe zmiany postawy Piotra w poszczególnych scenach można zilustrować w następujący sposób:

Tak można w skrócie ukazać rolę jaką pełni Piotr jako bohater wewnątrz opowiadanej historii. Nawet jednak kiedy wykazuje się niezrozumieniem i nie wspiera misji Jezusa, w swoim niezrozumieniu spełnia ważną rolę wobec odbiorcy tej historii. Szczegółowa analiza tekstu ujawnia, że Piotrowe niezrozumienie pełni w tekście wieloraką funkcję. Stanowi ono szczególną technikę narracyjną, która przede wszystkim pozwala lepiej uwydatnić chrystologię tekstu. Nierozumiejącemu Piotrowi Jezus udziela pewnych odpowiedzi, które dotycząc Piotra tak naprawdę pozwalają nam przez pewien kontrast pełniej odkrywać sens prezentowanych wydarzeń. Jednocześnie stają się elementami specyficznej formacji Piotra do pełnienia przez niego właściwej dla niego samego misji.

I tak okazuje się, że podobny schemat można zastosować do Piotra żeby zobaczyć go jako postać, której Jezus wyznacza pewne cele i zadania do spełnienia. Według najlepszej wiedzy autora niniejszego opracowania nikt nie zastosował jeszcze tego schematu do Piotra w zakresie objętym wykonywanymi przez niego analizami. Piotr na swojej drodze spotyka wiele postaci i czynników, które wspierają go, albo przeszkadzają mu w ich wypełnieniu. Ich analiza przekracza

ramy tego opracowania, dlatego pominięto w nim analizę relacji Piotra z innymi postaciami, niesłuchanie jednak ważną z punktu widzenia pokonywania Piotrowego niezrozumienia oraz osiągnięcia wyznaczonego mu przez Jezusa celu. Zostaje on określony poprzez zarysowane w rozdziale 13, a uszczegółowione w analizowanych fragmentach rozdziału 21 zapowiedzi dotyczące pójścia Piotra za Jezusem i udziału w jego misji oraz eschatologicznych dobrach stanowiących owoce Paschy Jezusa. Niezależnie od tego, w jaki sposób zakreśli się cel tej poleconej Piotrowi misji, nie sposób rozpatrywać sposobu jej realizacji bez ujęcia w niej udziału Piotra w męce, śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa. Wielowymiarowy bowiem ten udział stanowi kluczowy element charakterystyki Piotra w omawianych rozdziałach czwartej Ewangelii. Słowa Jezusa, poszczególne wydarzenia w których uczestniczy Piotr, wszystkie składają się na specyficzny proces wzrostu i rozwoju tej postaci. Wszystko to powoduje także, że ujęty jako samodzielna, ciesząca się w tekście pewną „autonomią” postać, indywidualnie, bądź wraz z innymi, Piotr może stanowić na przykład pewien model ucznia⁶⁴, poprzez który może bardzo intensywnie oddziaływać na czytelnika w każdym czasie i środowisku.

Powyżej przedstawiono główne elementy składające się na tezę mówiącą o tym, że na kartach rozdziałów 13 i 18-21 możemy odnaleźć najpierw zapowiedź a potem opis realizacji wielowymiarowego i wielopłaszczyznowego udziału Piotra w męce, śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa. Jakkolwiek przedstawiona argumentacja, ze względu na charakter opracowania, ma szczątkowy i czasem pobieżny charakter to jednak ukazuje podstawową linię argumentacyjną i w niektórych miejscach sugeruje sposób dochodzenia do podanych tutaj wniosków. Szczególnym elementem potwierdzającym, że drogę Piotra i jego posługiwanie można ująć w kluczu udziału w misterium paschalnym Chrystusa jest śmierć, jaką Piotr miał uwielbić Boga. Powyżej przedstawiono bardziej szczegółową analizę prezentacji śmierci Piotra i zapowiedzi i elementów męki, śmierci i zmartwychwstania Jezusa. Ujawniła ona szereg podobieństw między tymi dwoma obrazami. Choć żaden z nich nie jest osobno przekonujący to ich nagromadzenie może stanowić ważny argument za tym, że autor celowo użył tego podobieństwa,

⁶⁴ Np. B.B. Blaine, we wspomnianym tu kilkakrotnie opracowaniu, ujmował Piotra wraz z umiłowanym uczniem łącznie jako nośników cech ważnych dla ucznia Jezusa.

aby ukazać śmierć Piotra jako powiązaną w istotny sposób ze śmiercią Jezusa. Analiza pozatekstowych przyczyn takiego obrazowania wychodzi niestety poza ramy tego opracowania. Jednak można zobaczyć, że cała historia Piotra podobnie jak i jego postać spełnia w tekście więcej niż tylko jedną funkcję i może być analizowana nie tylko w odniesieniu do roli jaką pełni wobec Jezusa, ale również jako samodzielna postać będąca nośnikiem określonych wartości, czy stanowiąca pewien model. W dynamicznym wzroście tej postaci kluczową rolę odgrywał udział w męce, śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa.

Ks. dr Stanisław Sadowski, SBP 364